

ΟΜΙΛΙΑ
ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΡΗΤΗΣ
κ.κ. ΕΥΓΕΝΙΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟΝ ΤΗΣ ΚΗΡΥΞΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΜΠΕΗ
ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ ΕΙΣ ΜΑΝΗΝ (17-3-1821)
(Άρεόπολη, 17 Μαρτίου 2025)

Προσκεκλημένος τῆς ἀγάπης Σας προσῆλθα εὐλαβικά στὸν εὐλογημένο καὶ ἡρωϊκό Τόπο διαπνεόμενος ἀπὸ ἱερό δέος, ταπεινός προσκυνητὴς τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων πού διακρατοῦνται καὶ διαφυλάσσονται σ' αὐτόν ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ τὸν κοσμοῦν καὶ τὸν ὠραῖζουν μέ τό στέφανο τῆς δόξας καὶ τῆς τιμῆς ἀφ' ἑτέρου.

Σεβασμιώτατε Ἄγιε Μάνης,
Ἐντιμότατοι ἄρχοντες,
ἀγαπητοὶ Μανιάτισσες καὶ Μανιάτες,
κάτοικοι καὶ συμπροσκυνητές τοῦ ἁγιασμένου αὐτοῦ Τόπου.

Τοῦ Τόπου, πού τό ὄνομά του ὑπερβαίνει ὄχι μόνο τά γεωγραφικά του ὅρια, ἀλλὰ καὶ αὐτά τῆς πατρίδας γῆς, ἀφοῦ διαχρονικά ἔδωσε καὶ δίδει μαθήματα λευτεριᾶς, ἀφοῦ ἀδιάλειπτα λιτανεύει ἓνα ἥθος γνήσιας φιλοπατρίας, ἀγάπης ἀληθινῆς σέ ὅσα μᾶς παρέδωσαν οἱ πρόγονοί μας τιμαλφῇ τοῦ Γένους, χωρίς τά ὅποια πάμπτωχοι πνευματικά θά ἦμασταν καὶ ἐπαῖτες τοῦ κόσμου.

Κάθε ἄλλο ὅμως παρά αὐτό εἴμαστε. Ἕνας πλοῦτος μοναδικός, ἓνας θησαυρός ἀτίμητος στό θησαυροφυλάκιο τῆς πατροπαράδοτης κληρονομιάς, μᾶς δίδει τή δυνατότητα νά εἴμαστε πλούσιοι σέ ἀγαθά

πνευματικά πού ἔθρεψαν τήν ἀνθρωπότητα, ἀλλά νά εἴμαστε καί ἀληθινά φιλόανθρωποι, νά ἀγαποῦμε καί νά βρίσκουμε μύριους τρόπους νά ἐκφράζουμε τήν ἀνθρωπιά καί τό φιλότιμό μας. Νά ξέρουμε πώς ὁ Ἕλληνας δέν ζεῖ ἀληθινά χωρίς τήν λευθεριά, τήν «ἀπό τά κόκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τά ἱερά», ἡ ὁποία με τίς θυσίες καί τά ἱερά κατορθώματα ἔγινε καί «σάν πρῶτα ἀντρεπωμένη» καί θα παραμένει ἔτσι πάντοτε.

Ἦλθα λοιπόν σήμερα ἀπό τόν τόπο τῆς δικῆς μου ταπεινῆς διακονίας, μέ τόν ὁποῖο ὁ τόπος αὐτός, ἡ Μάνη, συνδέεται ἄρρηκτα μέ δεσμούς ἀκατάλυτους πίστεως, ἐλπίδος καί ἀγάπης γιά νά προσκυνήσω «ὅσα ἅγια, ὅσα δίκαια, ὅσα σεμνά, ὅσα προσφιλῆ» ἀποτελοῦν τήν πεμπτουςία τῆς ὑπάρξεως της, ἀλλά καί γιά νά πάρω δύναμη ἀπό τό δυναμισμό Σας, στή συνέχιση τῆς δικῆς μου ἀποστολῆς. Γι' αὐτό εὐγνωμόνως εὐχαριστῶ γιά τήν εὐγενική καί τιμητική πρόσκληση, τόν πολυσέβαστο Ἀδελφό Ἅγιο Μάνης καί τόν ἔντιμότατο Δήμαρχο κ. Ἀνδρεάκο, γιατί πολλές φορές μοῦ ἀπνύθουναν τήν πρόσκληση, στήν ὁποία ἐφέτος μπόρεσα ἀποκριθῶ θετικά. Καί ἀπό τήν στιγμή πού ἔφθασα ζῶ μοναδικές στιγμές καί ἀποκτῶ ἐμπειρίες καί ἀνασασμούς αἰωνιότητας, πού χαράσσονται βαθιά στήν ψυχή μου, ἀκούω τή φωνή τῶν αἰώνων μέσα ἀπό τή δική Σας φωνή, πού ἐνώνεται σήμερα στόν ὕμνο τῆς λευτεριᾶς καί ψελλίζοντάς τον μαζί Σας μέ τήν δική μου ἰσχνή φωνή ταυτίζομαι στή μαρτυρία του.

Ἡ μεγάλη σημερινή ἐπέτειος στόν ἱερό αὐτό χῶρο, πού σάν σήμερα 17 Μαρτίου τοῦ 1821 ἀναψε ἡ σπίθα πού ἔγινε φωτιά γιά νά γίνει τό θαῦμα τῆς Ἑθνικῆς μας παλιγγενεσίας, ἀναπαριστᾷ στούς νοερούς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς ὅλων μας ἀλλά καί κάθε Ἕλληνα τόν ἔνδοξο ἐκεῖνο ἀγῶνα γιά νά ἐπιστρέψει τελικά ἡ Ἑλευθερία στήν κοιτίδα της. Μέ συγκίνηση

μνημονεύουμε τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τῶν «ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος ἀγωνισαμένων καί τελειωθέντων», τοὺς τιμοῦμε, τοὺς θαυμάζουμε καί λαμβάνουμε τὸ μήνυμα νὰ εἴμαστε ὅπως ἐκεῖνοι, συνειδητοποιημένοι στὸ ἱερό μας χρέος ἀπέναντι στὴν Πατρίδα. Δέν ἀρκεῖ στοὺς ἥρωες ἡ ἀπόδοση τιμῆς καί δόξας, ἂν δέν ὑπάρχει ἡ ἀπόφαση, ἡ σθεναρὴ καί ἀμετάκλητη γιὰ τὴν μίμηση τους, μὲ ὅποιον τρόπο ἀναλογικά σέ κάθε ἐποχὴ χρειασθεῖ. Τὸ δικό τους παράδειγμα ἀποτελεῖ ἕναυσμα ἀφύπνισης καί ἀναστοχασμοῦ, ἰδιαίτερα στοὺς καιροὺς μας, καί ἡ μελέτη τοῦ ἀγῶνα τους, πού ἔφερε τὸν ἐθνικὸ ξεσηκωμό, ἀποτελεῖ ἐφαλτήριο γιὰ νὰ συσκεφθοῦμε καί νὰ συναποφασίσουμε, ὅπως τότε γιὰ τίς σύγχρονες ἀνάγκες, ἀλλὰ καί γιὰ τίς προκλήσεις τοῦ μέλλοντος. Δαφνοστρωμένος ὁ δρόμος μὲ ἀμέτρητους ἱστορικοὺς σταθμούς, ἀλλοίμονό μας ἂν μὲ ὑπαιτότητά μας καταλήξει σέ ἀδιέξοδο. Μὴ γένοιτο!

Καθῆκον μας ὑπέρτατο, νὰ κρατήσουμε ψηλά τὴ δάδα καί νὰ τὴν μεταλαμπαδεύσουμε στοὺς ἐπιγόνους. Ἔχουμε ἐπωμισθεῖ αὐτὴ τὴ δύσκολη καί βαριά ἀποστολὴ ἀτενίζοντας μὲ ἐλπίδα τὸ μέλλον, λαμβάνοντας πρῶτοι ἐμεῖς τὸ δίδαγμα ἀπὸ αὐτές τίς ἐπετείες. Πῶς; ὅχι ἀπλὰ σέ ἐπετειακὲς ἐκδηλώσεις καί μὲ τὴν ἐσφαλμένη θεώρηση ὅτι ἐπιτελέσαμε τὸ καθῆκον μας σέ ἐκείνους πού μᾶς κληροδότησαν πατρίδα ἐλεύθερη, ἀλλὰ προπάντων μὲ τὸ νὰ ἐρχόμαστε σέ κοινωνία μὲ τὰ ἱερά τους πρόσωπα, μὲ τίς ἀδάμαστες ψυχές τους καί ἔτσι νὰ γινόμαστε καθημερινὰ ὅλο καί πιο δυνατοί, ρωμαλεότεροι, γιὰ νὰ ὑπερβαίνομε ἀδυναμίες, γιὰ νὰ διορθώνουμε λάθη, γιὰ νὰ συγχωροῦμε, γιὰ νὰ συμπληρώνουμε τελικά τὸ ἔργο τους, προκειμένου νὰ παραδώσουμε τὸν Τόπο στοὺς νεώτερους, ἔχοντας προσθέσει τὸ δικό μας λιθαράκι στὸ πνευματικὸ του

οικοδόμημα. Ἄς καταλάβομε κάποτε ὅτι δέν ἔχουν ἀνάγκη οἱ ἥρωες τῶν δικῶν μας τιμῶν καί ἐγκωμίων, ἀλλά ἐμεῖς ἔχομε ἀνάγκη τοῦ δικοῦ τους παραδείγματος, ὅπως ἐπίσης πῶς, στήν Ἱστορία δέν πορευόμαστε ἀντλῶντας δύναμη ἀπό ἐθνικούς μύθους, ἀλλά ἀπό ἐθνικές πραγματικότητες.

Ἡ Μάνη «αὐτός ὁ τόπος, ὁ μικρός, ὁ μέγας» ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα δέν πράττει κάτι διαφορετικό, ὅπως δόξα τῷ θεῷ καί ὁ τόπος ἀπό τόν ὁποῖο ἔρχομαι, ἡ Κρητομήτηρ. Αὐτός ὁ τόπος, ἡ Μάνη τῶν Ἑλλήνων, μέ τήν ἱερή του κληρονομιά δέν θά μπορούσε νά μὴν εἶναι ὁ τόπος πού ἄναψε ἡ φλόγα τῆς ἀρετῆς καί πού φωνάζει ἀπό τότε καί γιά πάντα, πῶς ἡ ἐνότητά μας ἐγγυᾶται τό θαῦμα καί ὁ κίνδυνος τῆς διχόνοιας πού παραμονεύει πάντα εἶναι αὐτό πού ὑπονομεύει κάθε καλό, κάθε πρόοδο καί ἀνάπτυξη, ὅπως τό ἔγραψε κάποτε ὁ ποιητής: «μεγάλη, τρομερή μέ τά φτερά ἀπλωμένα καθώς αετός ἀκίνητος κρέμεται εἰς τόν ἀέρα, ψηλά, ἡ διχόνοια». Μακριά ἀπό ἐμᾶς, γιατί ἔχομε πικρή πείρα ἀπό αὐτόν τόν φοβερό αετό.

Ἔχομε λοιπόν, αὐτό τό μήνυμα προσλαμβάνομε καί σήμερα, νά μοιάσομε σέ ὅλους ἐκείνους πού ἔκαναν αὐτό, σέ τούτη τήν πλατεῖα καί σέ τούτη τήν πέτρα πού ἔγινε σύμβολο, ἐνώθηκαν καί ἔνωσαν, ἔγιναν μία ψυχή σέ πολλά σώματα γιά τόν κοινό ἀγῶνα καί τόν κοινό σκοπό, προσλαμβάνοντας μέ τό δικό τους τρόπο τό ἔνδοξο προγονικό παρελθόν, μιμούμενοι ὅπως ἔγραφε κάποτε ὁ Στρατιγός Μακρυγιάννης ὅλοι «τούς προκομμένους ἄντρες» τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι «οἱ γοναῖγοι ὅλης τῆς ἀνθρωπότης, ὁ Λυκοῦργος, ὁ Πλάτων, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Λεωνίδας, ὁ Δημοστένης κι οἱ ἐπίλοιποι πατέρες γενικῶς τῆς ἀνθρωπότης, κοπιάζαν καί βασανίζονταν νύχτα κι

ήμέρα μ' ἀρετή, μέ εἰλικρίνεια, μέ καθαρὸν ἐνθουσιασμόν νά φωτίσουνε τήν ἀνθρωπότη καί νά τήν ἀναστήσουν νά'χει ἀρετή καί φῶτα, γενναιότητα καί πατριωτισμόν... Ἐντυγαν τούς ἀνθρώπους ἀρετή, τούς γύμνωναν ἀπό κακή διαγωγή... καί γέγονταν δάσκαλοι τῆς ἀλήθειας».

Σέ αὐτούς τούς δασκάλους μαθήτευσαν ἐκεῖνοι οἱ Μανιάτες τῆς 17^{ης} Μαρτίου 1821, σέ αὐτούς καί σέ ἐκείνους ἀλληλοδιδακτικά μαθητεύομε καί ἐμεῖς καί τόν ἥρωισμό καί τήν ἀνδρεία τους, πού σφράγισαν τήν πορεία τοῦ Γένους μας πρὸς τήν Ἐλευθερία, ἐνστερνιζόμαστε στούς ἀγῶνες τοῦ σήμερα, στούς ἀγῶνες τοῦ φωτός ἐναντι τοῦ σκότους, αὐτῆς τῆς ἄλλης δουλείας πού ἐπικρέμαται διαρκῶς, ἀφοῦ στή ζωὴ μας τήν πνευματική «οὐκ ἔστι ἡ πάλιν ἡμῶν πρὸς αἷμα καί σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τούς κοσμοκράτορας, πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου». (Ἑφ. στ', 12-13.)

Αὐτό τό ἀγωνιστικό πνεῦμα ἀπαιτεῖται νά ἔχουμε σήμερα καί τό παράδειγμα τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Μάνης ἀποτελεῖ πηγὴ ἐμπνευσης καί ἀναστοχασμοῦ. Τό ὀφείλομε ὅχι τόσο στούς προπάτορές μας, ὅσο στά παιδιά καί στά ἐγγόνια μας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχομε δανειστεῖ τόν τόπο. Μέσα στήν παγκοσμιοποίηση πού γιὰ ἄλλους εἶναι πρόοδος καί γιὰ ἄλλους καταστροφή, ἐμεῖς προβάλλομε τήν παγκοσμιότητα τοῦ μηνύματος τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, διακηρύττομε ὅτι εἴμαστε ἀδελφοί καί παιδιά τοῦ Πατέρα Θεοῦ, πού θέλομε νά ζοῦμε εἰρηνικά. Γνωρίζομε πῶς ἡ εἰρήνη δέν χαρίζεται ἀπ' ἔξω ἀλλὰ ξεκινᾷ ἀπὸ ἐμᾶς τούς ἴδιους, καί ὅταν εἰρηνεύουμε μέ τόν ἑαυτό μας, τότε εἰρηνεύουμε μέ τόν περίγυρο μας τόν στενὸ καί εὐρύτερο, τότε εἰρηνεύουμε μέ τό περιβάλλον, τότε εἰρηνεύουμε στή σχέση μέ τόν Θεό καί τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τόν κάθε ἄνθρωπο. Γι'

αὐτό ἀγωνίστικαν οἱ ἥρωες μας, γι' αὐτό ἔλαβαν ἐδῶ τὴν μεγάλη ἀπόφαση, νὰ θροντοφωνάζουν τὴν πίστη τους στὴν Ἑλευθερία, πού διαλύει τὴ δουλεία, στὴν ἐλπίδα πού ἐξουδετερώνει τὴν ἀπελπισία, στό φῶς πού διασκορπίζει τὸ σκότος. Τό σύνθημα «νίκη ἢ θάνατος» μποροῦσαν νὰ τό φωνάζουν ἄνθρωποι πού ἦσαν κατὰ τὰ φαινόμενα αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ πού παράμειναν πάντοτε ἀδούλωτοι. Αὐτό ἔχει τὴν ἀξία, ἀκόμα τελικά καί αἰχμάλωτος νὰ παραμένεις ἀδούλωτος, γιατί ζυγὸς δουλείας στὸν τράχηλό σου δέν γίνεται ἀνεκτός. Ἰδανικός τόπος γιὰ νὰ ἐξακτινωθεῖ αὐτό τό μήνυμα, ἡ Μάνη. Καὶ οἱ Μανιάτες, ἀδούλωτοι πάντοτε, σέ μιά θαυμαστή συνέχεια ἀπὸ τὸ ἀπώτατο παρελθὸν ὡς τὰ σήμερα, αὐτό διακρατοῦν, αὐτό ἱερογραφοῦν στὴν ἱστορία τους, ἐκφράζοντας ἀρχές, ἀξίες, πόθους, πολιτισμό, ὡς πρόταση ζωῆς.

Αὐτόν τόν πρωταγωνιστικό ρόλο ἀναγνωρίζομε καί τιμοῦμε σήμερα, διαβάζοντας τίς δέλτους τῆς Ἱστορίας, τίς καλλιγραφημένες μέ τὴν κινάβαρη τοῦ αἵματος. Αὐτές φυλλομετρῶντας κι ἐγὼ καί ἀναθεωρῶντας μέ θάμβος τὴν ἐκβαση τῆς ἀναστροφῆς ὅλων ἐκεῖνων πού ἔζησαν καί ὑπῆρξαν ἐδῶ, σκύβω καί προσκυνῶ τὸ χῶμα τῆς Μάνης, τὸ νοτισμένο μέ αἷμα θυσιαστικῆς αὐτοπροσφορᾶς. Σκύβω καί προσκυνῶ τὸ χῶμα τῆς Μάνης, πού σέ καιροὺς δίσεκτους στάθηκε στὴν Κρήτι σὰν ἀδερφή, προστάτεψε, στέγασε καί ἔθρεψε τὰ κυνηγημένα παιδιά της, ἔδωσε τόπο γιὰ νὰ ξαναστήσουν τὰ σπιτικά τους, γιὰ νὰ ἀναπνεύσουν τὸν ἀέρα τῆς λευτεριᾶς. Δέν τό ξεχνοῦμε ποτέ αὐτό, ὅπως δέν ξεχνοῦμε καί πόσους, κατὰ καιροὺς, τῆς ἔστειλε ἡ Μάνη, συναγωνιστές τῶν δικῶν μας ἐπαναστατῶν στοὺς ἀγῶνες τῆς Κρήτης γιὰ Ἑλευθερία καί ἔνωση. Κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς Μανιάτες ἀγωνιστές γύρισαν ἐδῶ, κάποιοι ὄχι, πότισαν μέ τὸ αἷμα τους τὸ δένδρο τῆς

δικῆς μας λευτεριᾶς. Καί γι' αὐτό, ἀποτελοῦν ἓνα αἰώνιο ἱερό δεσμό τῶν ἰδιαίτερων πατρίδων μας.

Κρήτη καί Μάνη, λεβεντογέννες πατρίδες ἡρώων καί μαρτύρων, πού διαχρονικά ὑπούργησαν στό αὐτονόητο, τήν ἐλεύθερη ἀναφορά τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ πού τίς κατοίκησαν, τίς ἐργάσθηκαν, τίς φύλαξαν καί τίς οἰκοῦν, τίς λειτουργοῦν καί δίδουν κάθε μέρα ἀπό τόν ἰδρωῦτα καί τό δάκρυ τους ποτίζοντας τί γῆ τους γιά νά βλαστήσει καί νά καρπίσει.

Κρήτη καί Μάνη: ἴσως φαίνεται νά μᾶς χωρίζει ἓνα πέλαγος, ἐγώ θα ἔλεγα διαφορετικά, πώς ἡ θάλασσα μᾶς ἐνώνει.

Κρήτη καί Μάνη: στό χάρτι φαίνονται ἀπέναντι, ἴσως καί μακριά, ἀλλά στίς καρδιές εἶναι δίπλα ἡ μία στήν ἄλλη, ἀλληλοπεριχωροῦνται, ἀλληλοσυμπληρῶνται.

Αὐτό καταδεικνύεται καί σήμερα. Αὐτό μόνο ἤλθα νά καταθέσω ταπεινά. Στήν Κρήτη καί στή Μάνη, ὅπως λέγει καί τό τραγούδι, νά στείλομε μαζί τό μήνυμα σέ πολιτείες καί χωριά, γιά τήν ἀξία τῆς θυσίας τῶν ἀνθρώπων τους, γιά τό παρόν καί τό μέλλον μας, γιά νά ζοῦμε ὄχι ἐπαναστατημένοι, ἀλλά ἀναστημένοι, ὄχι στήν πτώση ὅσων μᾶς πληγώνουν καί μᾶς πονοῦν, ἀλλά στήν ἔγερση ἀπό τά χαμερπῆ καί στό ἀγνάντεμα ἐνός ἐλπιδοφόρου αὔριο γιά τήν Ἑλλάδα μας. Ὅλοι μαζί, γιά πάντα μαζί, ἐνωμένοι στόν ἀγῶνα, νά ἀφήσουμε κατὰ μέρος διακρίσεις καί διαχωρισμούς καί νά ἀξιοποιήσουμε αὐτά πού διασαλπίζει τούτη ἡ πλατεῖα, τήν πίστη, τήν ἐλπίδα καί τήν ἀγάπη πού ἐκφράζεται μέ τήν ἐνότητά μας.

Πλασθήκαμε ἀπό τό Δημιουργό ἐλεύθεροι. Καί δοῦλοι δέν μπορούμε νά εἴμαστε, οὔτε σέ ἐμπάθειες οὔτε σέ ἐμπαθεῖς. Χωρίς τόν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας ἡ ἀναπνοή μας χάνεται καί τά σώματα ἴσως νά μὴν

ἀξίζει νά ζοῦν. Καί τό Γένος μας τό γνωρίζει πολύ καλά αὐτό, ὅπως γνωρίζει νά ἀγωνίζεται γιά νά τόν ἀποκτήσει, ὅταν στήν ἱστορία του κάποιοι ἐπίβουλοι τοῦ στέρησαν πρός καιρόν τήν εὐεργεσία του.

Κρητικοί καί Μανιάτες δέν ζοῦμε χωρίς αὐτόν τόν αέρα τῆς λευτεριάς, ἡ ρωμιοσύνη ὀλόκληρη δέν ζεῖ χωρίς αὐτόν, γι' αὐτό καί τραγουδᾷ: «Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή, παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή».

Εἶναι προτιμότερος ὁ θάνατος γιά τήν πατρίδα καί τί λευτεριά της, παρά μιᾶ ζωή ἀτιμασμένη στήν ἐξωμοσία, στήν προδοσία, στή λησμοσύνη, στήν ἀχαριστία καί στήν ἀγνωμοσύνη.

Ἐπιτρέψτε μου νά μὴν ἀναφερθῶ στά γεγονότα. Τά γνωρίζετε καλύτερα ἀπό ἐμένα. Ἀλλά καί ὅλοι μας εἶναι καλό νά ξαναδιαβάσουμε τίς πηγές, ἰδιαίτέρως στούς καιρούς μας, πού συχνά ὑφέρπει ὁ πειρασμός ἱστορικῶν ἀναθεωρητισμῶν. Ὡς πρὸς ταυτόχρονα μέ τήν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης ἐδῶ στήν Ἀρεόπολη, στήν Κρήτη πού στέναζε κάτω ἀπό τόν τουρκικό ζυγό, στά μέσα Μαρτίου 1821, κατὰ τό Διονύσιο Κόκκινο, ἔχουμε φυλακίσεις καί ἀπαγχονισμούς ἀρχικά δασκάλων τῶν δύο ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων πού λειτουργοῦσαν στά Χανιά καί στό Ρέθυμνο. Ἕνας δάσκαλος, ὁ διάκονος Καλλίνικος ἀπό τή Βέροια, ἀπαγχονίστηκε μέ τήν κατηγορία ὅτι ἐκγύμναζε στρατιωτικά τούς μαθητές του καί λίγο ἀργότερα τό Μάϊο, ὁ πασάς τῶν Χανίων φυλάκισε τόν Ἐπίσκοπο Κισάμου Μελχισεδέκ καί κατόπιν τόν παρέδωσε στόν ὄχλο, ὁ ὁποῖος «τόν ἐβασάνισε, τόν ἐπόμπευσε ἡμίγυμνον διά τῶν ὁδῶν καί τήν 19^{ην} τόν ἐκρέμασε ἔξω τῆς πόλεως, ἐκρέμασε συγχρόνως καί τόν διδάσκαλον τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ. Τήν 18^{ην} Ἰουνίου, ὁ ὀπλισμένος τουρκικός ὄχλος, μόλις ἐξεδόθη ὁ φετφάς γιά τήν ἐξολόθρευση τῶν

χριστιανῶν, ἔσφαξε τούς 30 ἐναπομείναντες χριστιανούς
στήν πόλιν τῶν Χανίων, τήν δὲ ἐπομένη ἐξέδραμε στά
πέριξ χωριά πνίγοντας, σφάζοντας, καίγοντας,
κρεμῶντας 300 χριστιανούς. Στό Ρέθυμνο φυλακίστηκαν
ὁ ἐπίσκοπος μέ ἱερεῖς καί μοναχοὺς, στά δέ χωριά ἡ
μανία τῶν Τούρκων ἀφαίρεσε 500 ψυχές. Στό Ἡράκλειο
στίς 23 πρὸς 24 Ἰουνίου ὁ ἀφηνιασμένος τουρκικός ὄχλος
κατέσφαξε γύρω στοὺς 800 χριστιανούς, μεταξύ τῶν
ὁποίων ἦταν ὁ Μητροπολίτης Γεράσιμος καί οἱ
ἐπίσκοποι Κνωσοῦ Νεόφυτος, Χερρονήσου Ἰωακείμ,
Λάμπης καί Σφακίων Ἱερόθεος καί Σιτείας Ζαχαρίας,
ἐνῶ αὐτοὶ συνεδρίαζαν στὸν Ἅγιο Μηνᾶ. Σώθηκαν ὁ
Ἀρκαδίας Νεόφυτος, πού δὲν προσῆλθε στή Σύνοδο καί
ὁ Ἱερᾶς Ἀρτέμιος, πού εἶχε ταξιδέψει στήν
Κωνσταντινούπολιν καί ἡ θηριωδία τὸν βρῆκε στή
Σαντορίνη. Στή Σιτεία θανατώθηκαν 300 χριστιανοί»,
ὅπως ἀναγράφεται στήν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ
ἔθνους». Σχεδὸν ὁλόκληρη ἡ Σύνοδος, μέ πρῶτο τὸν
προκάτοχό μου Κρήτης Γεράσιμο καί πλειάδα Κρητῶν
ἀποτέλεσαν νέφος νεομαρτύρων πού ἀγιοκατατάχθηκαν
μάλιστα ἀπὸ τῆς Μητέρας μας Ἐκκλησίας πρὸ ἐτῶν καί
μᾶς ὑποδεικνύουν τὸ δρόμο τῆς θυσιαστικῆς ἀγάπης
στό ὑπέρτατο ἱερό χρέος, γιὰ τὴν Πατρίδα μας καί τίς
ἀξίες της.

Ὁ ποιητής Γεώργιος Παράσχος ἔγραψε
χαρακτηριστικά: «Πέφτομε, σικωνόμαστε, μά ἡ φωτιά
δὲ σβίνει! Ἀχ! ἂν τὰ κόκκαλα βαλθοῦν τὸ ἓνα πάνω στ'
ἄλλο, τῶν Κρητικῶν, πού λευθεριᾶς ἐφούχτωσαν
μαχαίρια, τί πυραμίδα, τί βουνό θά κάνανε μεγάλο! Τὸν
Υψηλορείτη θά φθάναν, θά γγίζανε τ' ἀστέρια. Κι
ἀπάνω τῆς Ἐλευθεριᾶς θά ἔστηναν τὸ θρόνο, τέτοιο
θρονὶ τῆς ἄσπλαχνης θεᾶς τῆς πρέπει μόνο!»

Αὐτὸ γινώριζαν πολὺ καλά καί οἱ Μανιάτες πού
πολέμησαν κοντὰ μας καί στοὺς ὁποίους ἤλθα νά

καταθέσω τήν εὐγνωμοσύνη καί τό στεφάνι τοῦ αἰδίου σεβασμοῦ τῶν Κρητῶν. Λίγο λιβάρι στό λιβανιστήρι τῶν τάφων τους βάζω καί ψελλίζω μία ταπεινή προσευχή, νά τούς ἀναπαύει ὁ Θεός στήν ἀγκαλιά Του μαζί μέ τούς ἀπ' αἰῶνος ἀγίους καί μάρτυρες τῆς πίστεως. Γιατί ἀγωνίστικαν «τόν ἀγῶνα τόν καλόν», γιατί τελειώθηκαν «ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος», γιατί ὀλοκαυτώθηκαν θυσιαστικά γιά νά εἴμαστε ἐμεῖς σήμερα ἐλεύθεροι, γιατί πότισαν τό δέντρο τῆς ἑλευθερίας γιά νά μπορούμε νά ζοῦμε ὑπό τούς εὐσκιόφυλλους κλάδους τῆς τῆν ἀγία καθημερινότητά μας, πού κατεργάζεται τήν ἀθανασία μας.

Φέρνω μαζί μου τήν αὔρα τοῦ Ψηλορείτη, τήν εὐωδία τοῦ Ἀρκαδίου, τῶν σπιλαίων τῆς Μιλάτου καί τοῦ Μελιδονίου, τήν χάρι τῶν Ἀγίων Τεσσάρων καί τῶν ἀμέτρητων ἄλλων νεομαρτύρων τῆς πίστεως, πού σέ θέληντρα καί φόβητρα πρόταξαν στήθη καί ἀντέτεινον φωνή βγαλμένη ἀπό τούς αἰῶνες: «Χριστιανός εἰμι, χριστιανός γεννήθηκα καί χριστιανός θα ἀποθάνω». Φέρνω μαζί μου τόν ἀσπασμό τῆς Ἀσῆ Γωνιάς καί τῆς Κρήτης ὀλόκληρης στή Μάνη καί τό Μοριά κι ἔχω τήν ἐντολή νά διαβιβάσω τόν ἀγαπητικό χαιρετισμό τοῦ Δασκαλογιάννη, τοῦ καπετάν Κόρακα, τοῦ Ἡγουμένου Γαβριήλ κι ἀμέτρητων ἄλλων στόν Μαυρομιχάλη καί στά παλικάρια του.

Τέτοιων ἀνθρώπων βλαστοί εἴμαστε, καλοί μου ἀκροατές τοῦ πενιχροῦ μου λόγου καί κληρονόμοι βαριᾶς κληρονομιάς. «Μέσα μας τρέχει ἡρώων αἷμα, εἴμαστε ἀπόγονοι μαρτύρων», τόνιζε ὁ ποιητής Βερίτης. Καί δέν διαπραγματευόμαστε τήν ἑλευθερία μας, ὅχι ἀπλά γιατί εἶναι «δικαίωμά» μας, μιά πού σήμερα ὁ δικαιωματισμός ἀδικεῖ τά πραγματικά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά γιατί ἀποτελεῖ συστατικό στοιχεῖο τῆς ὑπάρξεώς μας, πού ὑγροποιεῖται καί διαπερνᾷ τό

αἷμα μας καί ρέει στίς φλέβες μας, πού στερεοποιεῖται καί γίνεται σάρκα μας καί πνευματοποιεῖται καί γίνεται ἀδιάλλειπτος στοχασμός μας καί σκέψη μας.

Ἑργαζόμαστε τήν εἰρήνη, γνωρίζομε ὅτι εἶναι μακάριοι καί ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τήν εἰρήνην, ὅπως λέγει. Καί προσευχόμαστε νά ἐπικρατήσῃ σέ ὅλα τά μήκη καί τά πλάτη τῆς γῆς. Οἱ ἀσταμάτητες μεταναστευτικές ροές, οἱ βίαιοι ἐκπατρισμοί, οἱ ἀνίερες βεβηλώσεις ἱερῶν χώρων καί σεβασμάτων, ὅλα αὐτά εἶναι πλήγματα, ὅχι εἰς βάρος συγκεκριμένων λαῶν καί τόπων, ἀλλά πλήγματα πάνω στό σῶμα τῆς ἀνθρωπότητας, κυριολεκτικά βιασμοί του. Δέν δολοφονοῦνται ἄνθρωποι ἀπλά στίς πολεμικές συρράξεις, αὐτοκτονεῖ ἡ ἴδια ἡ ἀνθρωπότητα, φονεύεται ἡ ἀνθρωπιά μας. Καί τί θα μείνῃ ἔπειτα; Ἄς ἀναρωτηθοῦμε καί ἄς δώσῃ ὁ καθένας τήν ἀπάντησιν στόν ἑαυτό του.

Σήμερα εἴμαστε ἐδῶ, ὅχι γιά νά δρέψομε δάφνες προγονικῶν κατορθωμάτων, ἀλλά γιά νά θυμηθοῦμε, νά διδαχθοῦμε, νά προβληματιστοῦμε, νά ὀραματισθοῦμε ἂν θέλετε, ἓνα κόσμο εἰρήνης ἀφοῦ ὁ θεός «ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν» (Πραξ, ιζ', 26.). Ἐπομένως ἀντιβαίνει στό θέλημά Του ἡ ἀδελφοκτόνος διάθεσις τῶν παιδιῶν καί ποιμμάτων Του.

Εὐχαριστῶ γιά τήν μεγάλη τιμή νά θεωροῦμαι ὡς ἓνας ἀπὸ ἐσᾶς, ὡς καί Μανιάτης πλέον, μέ φρόνημα ἀπὸ τό φρόνημά Σας, ἐδῶ πού τέθηκαν οἱ ἀπαρχές τῆς ἀνάστασις τοῦ Γένους μας ἀπὸ τά πάθη καί τό Σταυρό του.

Ἄς ζοῦμε μέ αὐτό τό ἀναστάσιμο ἥθος πάντοτε καί ἄς μὴν παραδώσομε ποτέ τά πρωτοτόκια τῆς

πνευματικῆς μας ἐλευθερίας, ἀφοῦ δέν φθάνει νά εἴμαστε ἐλεύθεροι, ἀλλά καί νά ἀναδεικνυόμαστε καθημερινά μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας μας κατά τήν σχετική εὐχή τῆς Ἐκκλησίας μας πού διαβάζεται στίς δοξολογίες τῶν Ἑθνικῶν μας ἑορτῶν.

Μέ αὐτές τίς σκέψεις, τίς ἀπλές καί ἀποσπασματικές, ἐκφράζω καί πάλι τήν εὐγνωμοσύνη μου στήν ἀγάπη Σας, πού μέ ἀνέβασε σήμερα σέ αὐτό τό βῆμα καί πού μοῦ δίδει τήν χαρά νά αἰσθάνομαι ταυτόχρονα Μανιάτης καί Κρητικός. Κάποτε ὁ κ. Ἀνδρέακος εἶχε πεῖ στήν Κρήτη, πῶς ἂν δέν ἦταν Μανιάτης θά ἤθελε πολύ νά εἶναι Κρητικός. Εἶναι κι ἐκεῖνος, ὅπως κι ἐγώ καί τό ἓνα καί τό ἄλλο, εἴμαστε Ἕλληνες περήφανοι γιά τήν κληρονομιά, τήν Παράδοση μας καί τόν Ὁρθόδοξο Πολιτισμό μας, ἐλεύθεροι ἄνθρωποι, ἐλεύθεροι πολίτες τῆς ἀνθρωπότητας, πού συνεισφέρουμε στήν πορεία τῆς ἱστορίας της μέ τό Οἰκουμενικό πνεῦμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁσφραίνομαι τήν εὐωδία τῶν ἀγίων λειψάνων τους, ἀκούω κάτω ἀπό τό χῶμα τίς ἀστείρευτες πηγές πού τό ζωογονοῦν, χαίρομαι τήν οὐσιαστική παρουσία Σας καί θά ἀναχωρήσω παίρνοντας μαζί μου τό σταθερό βλέμμα Σας πρὸς ὅσα μᾶς κρατοῦν ἀληθινά ζωντανούς, γιά ὅσα μᾶς στερεώνουν καί μᾶς ἡρεμοῦν τό λογισμό στούς ταραγμένους καί συγχισμένους καιρούς μας.

Εἴμαστε καί θά παραμείνομε ἔτσι, ἔχοντας στά κατάβαθα τῶν καρδιακῶν μας χώρων, αὐτό πού τόσο ὁμορφα ὁ μέγας γιός τῆς πατρίδας μας, ὁ Μίκης Θεοδωράκης, ἔγραψε:

Τίποτα δέν εἶναι πιά ἀναγκαῖο
Καί πολύτιμο γιά τόν Ἄνθρωπο
παρά ἡ Ἐλευθερία.

Ἄν δέν ἔχεις τροφή, ἂν δέν ἔχεις γνώσεις,
ἂν δέν ἔχεις ἀνέσεις, τότε ὑποφέρεις.
Ἄν δέν ἔχεις Ἐλευθερία, τότε δέν ὑπάρχεις.
Γιατί Ἐλευθερία εἶναι τό δικαίωμα
νά εἶσαι ὑπεύθυνος κάθε στιγμῇ.
Ἐλευθερία εἶναι τό ΧΡΕΟΣ.

Οἱ εὐχαριστῶ, ἐλπίζω καί εὐχομαι νά εἴμαστε
γιά πάντα ἐλεύθεροι, πιστοί στό χρέος.